

ประวัติหมู่บ้าน

การวิจัยเกี่ยวกับชุมชนของชาวนาในหมู่บ้าน 4 แห่งในจังหวัดมหาสารคามนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างทางค่านิยม ของชาวนาในเขตและนอกเขตโครงการชลประทาน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างหมู่บ้าน ทั้งในและนอกเขตชลประทาน มาทำการศึกษา ผลปรากฏว่าหมู่บ้านที่อยู่ในเขตชลประทานได้แก่ หมู่บ้านบ้านดินคำ ตำบลแก้ง อำเภอมือเืองและหมู่บ้านไคร่นุ่น ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย ส่วนหมู่บ้านที่อยู่นอกเขตชลประทาน ได้แก่หมู่บ้านบ้านกุดครึ่ง ตำบลกุดครึ่ง อำเภอบรบือ และหมู่บ้านหนองหญ้าม้า ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกุสุมาลย์ ในพื้นที่จะได้กล่าวถึงลักษณะทั่ว ๆ ไปของชาวนาในหมู่บ้านทั้ง 4 แห่ง เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ในบทอื่น ๆ ต่อไป โดยจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน, ลักษณะทั่ว ๆ ไป ของชุมชนชาวนาในหมู่บ้าน, ลักษณะทางกายภาพ, ลักษณะประชากร, การถือครองที่ดิน และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ, การประกอบอาชีพ, การเลี้ยงสัตว์, การเพาะปลูก, ลักษณะข้อมูลทั่ว ๆ ไปของหัวหน้าครัวเรือนและประวัติความเป็นมาของโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าที่บ้านดินคำ, บ้านไคร่นุ่น

ประวัติของหมู่บ้านดินคำ

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2444 ได้มีประชาชนชาวบ้านหัวซ้อ ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จำนวน 4 ครัวเรือน คือ ครัวเรือนของนายมูล จันทสุสัย, นายเข้า ทนจันทร์, นายจุม ชุ่มภักย์ และนายดี ราชมูล มาก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นก่อนในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำชีมีดินเป็นสีดำมีผู้เฒ่าบอกว่าใช้รักษาโรคได้ ปัจจุบันดินสีดำก็ยังมีอยู่เลยให้ชื่อหมู่บ้านดินคำตามชื่อสีดิน ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2454 ได้มีประชาชนชาวบ้านคุ้มเหล่างิ้ว (คุ้มวัดสามัคคีตำบลตลาดในปัจจุบัน) ได้อพยพออกมาอยู่เพิ่มเติม คือนายพิมพ์ คงเวียงคำ, นายเชียง แก้วกัลยา, นายมูล แผงสาเคน และนายพรหมเสน วิมลอาจ และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2458 เมื่อมีจำนวนครอบครัวเพิ่มขึ้นจึงได้คิดริเริ่มสร้างสำนักสงฆ์ ชั้น 1 แห่ง มีพระ 3 รูปมาจากวัดบ้านท่าขอนยางเข้ามาอยู่จำพรรษาและได้สร้างพระอุโบสถขึ้นในปี 2521 ขณะนี้ยังไม่เรียบร้อย (2527)

เดิมบ้านดินคำขึ้นอยู่กับตำบลลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม จนถึง พ.ศ. 2494 ได้โอนทะเบียนไปขึ้นกับตำบลแก้ง อ.เมือง และขึ้นอยู่กับตำบลแก้งมาถึง พ.ศ.2496 ได้โอนไปขึ้นกับตำบลท่าสองคอน อ.เมือง แต่การคมนาคมติดต่อกับตำบลท่าสองคอนถนนยังลัดเลาะไปมาอ้อมโค้งไม่สะดวกจึงโอนมาขึ้นตำบลแก้งเป็นครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2498 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ด้านการศึกษาเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ได้จัดวันประถมศึกษาขึ้นแบ่งอาศัยศาลาการเปรียญเป็นสถานที่เรียน เรียกชื่อว่า "โรงเรียนวัดบ้านดินคำ" ได้ย้ายจากสังกัดเทศบาลเรียกว่าโรงเรียนเทศบาล 2 ในปี พ.ศ. 2505 ได้แยกจากศาลาการเปรียญ เป็นโรงเรียนเอกเทศ ในที่ดินของโรงเรียนริมทางหลวงสายมหาสารคาม จ. กาฬสินธุ์ (ถนนคีนานนท์)

การพัฒนาหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2521 คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีนายอนันต์ แสงรัมย์ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ในสมัยนั้นเป็นผู้ประสานงานระหว่างหมู่บ้านกับศูนย์สูบน้ำด้วยไฟฟ้า กรมพลังงานแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีได้จัดตั้งสถานีสูบน้ำด้วยกระแสไฟฟ้าแยกคลองส่งน้ำเป็น 3 สาย เพื่อส่งเสริมการทำนา 2 ครั้ง ในสมัยผู้ใหญ่บุญ พันธุ์นนท์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในปีปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่ทองคำ ทันจันทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ลักษณะทั่วไปของชุมชนหมู่บ้าน

ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

บ้านดินคำตั้งอยู่ในตำบลแก้ง อำเภอมือเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีสภาพการคมนาคมสะดวก ติดริมฝั่งแม่น้ำชี พื้นที่เหมาะแก่การเกษตร สามารถทำนาได้ 2 ครั้ง (นาปีและนาปรัง) ระยะทางห่างจากเทศบาลเพียง 1 กิโลเมตรห่างจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและวิทยาลัยคณาจารย์เพียง 2 กิโลเมตรการคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน และตัวอำเภอสอดคล้องมากเพราะมีรถประจำทางและรถเมล์เล็กผ่านหลายสาย การขนส่งผลผลิตการเกษตรจากไร่นาสู่บ้านเรือนใช้รถเป็นหลัก (รูปที่ 1)

อาณาเขตติดต่อของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	บ้านท่าขอนยาง
ทิศใต้	จด	เขตเทศบาลคณาจารย์
ทิศตะวันออก	จด	บ้านวังยาว

ทิศตะวันตก

จด

แม่น้ำชี

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านดินคำมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 2521 ไร่ ที่นามีพื้นที่ประมาณ 1,800 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่รอบ ๆ หมู่บ้านปากทางเข้าหมู่บ้านพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 225 ไร่พื้นที่สาธารณะ 155 ไร่

บ่อน้ำในหมู่บ้านมีน้ำตลอดทั้งปี น้ำมีรสกร่อยเล็กน้อย ชาวบ้านใช้บริโภคเฉพาะในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งชาวบ้านนิยมขุดบ่อทรายล่ำห้วยเพื่อนำน้ำบริโภค และรดพืชผักสวนครัว

ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่ เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง หลังคามุงด้วยหญ้าคา หรือสังกะสี บ้านเรือนราษฎรปลูกรวมกันเป็นกลุ่มอย่างไม่มีระเบียบ โดยทั่วไปมักไม่มีรั้วล้อมบริเวณบ้าน แต่ในที่ปลูกพืชผักสวนครัวมีการล้อมรั้วอย่างแข็งแรง

ลักษณะประชากร

ในขณะที่ทำการสำรวจบ้านดินคำมีจำนวนครัวเรือน 250 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,050 คน แยกเป็นชาย 560 คน เป็นหญิง 490 คน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นคนอีสานและพูดภาษาอีสาน ขนาดของครัวเรือน 6-7 คน ชนิดของครัวเรือนเป็นแบบครัวเรือนเดี่ยวและครัวเรือนขยาย เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะไปอยู่กับครัวเรือนของฝ่ายชายจนกว่าจะมีลูกจึงจะแยกออกไปตั้งครัวเรือนใหม่ โดยมักตั้งบ้านเรือนใกล้กับบ้านเดิมของฝ่ายชาย การสืบทอดมรดกในที่ดิน และทรัพย์สินส่วนใหญ่เป็นไปโดยสืบผ่านทางฝ่ายชาย¹

การถือครองที่ดินและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยของหมู่บ้านนี้ประมาณ 35 ไร่ต่อครัวเรือน เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ทำกินของตนเอง แต่อาจมีที่ดินของญาติพี่น้องมาปลูกพืชในฤดูแล้งได้โดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทน เกษตรกรบางรายมีเครื่องจักรใช้ในการทำงาน เช่นรถไถเดินตามและเครื่องนวดข้าว นอกจากนี้เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยเคมี และปุ๋ยคอกในการปลูกพืชอย่างแพร่หลาย และมีการคิดค้นวิธีการเพิ่ม

¹พิชญ์ สมพอง, ครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525), หน้า 4.

ปริมาณปุ๋ยคอกให้มากขึ้น นับว่าเกษตรกรบ้านคินคำ มีความทันสมัยในการรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ
ทางการเกษตรมาประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพ

การเพาะปลูก

ชาวนบ้านคินคำปลูกข้าวเป็นกิจกรรมหลัก ผลผลิตที่ได้ใช้ในการบริโภคเป็นส่วนใหญ่
ที่เหลือจึงจะจำหน่าย ข้าวที่ปลูกส่วนมากเป็นข้าวเจ้า พันธุ์ข้าวที่ใช้ เช่น หอมมะลิ เหลืองอ่อน
ข้าวตากแห้ง เป็นต้น รองลงมาเป็นข้าวเหนียวเพื่อใช้บริโภค

พืชไร่ที่ชาวบ้านกำลังนิยมปลูกกันมากคือ มันสำปะหลัง มีชาวบ้านบางรายที่ปลูกพอไว้
ขาย ผลผลิตพอพอกินได้ประมาณ 150 กิโลกรัม/ไร่ และขายได้กิโลกรัมละ 3 บาทเศษที่ไม่นิยม
ปลูกพอกันมาก เพราะเห็นว่ามีความยุ่งยากในการหาที่แช่และพอกปอ สู้มันสำปะหลังไม่ได้เพราะ
การจัดการง่ายกว่ามากในการที่ปลูกพอมีการปลูกข้าวโพดสลับกันไปกับปอด้วย เพื่อใช้บริโภคใน
ครัวเรือน ถั่วลิสงมีการปลูกน้อยเพราะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร เนื่องจากดินแห้งมากเกินไปนอกจากนี้
ชาวบ้านยังเห็นว่าต้องใช้ต้นทุนสูง เช่นค่าเมล็ดพันธุ์มีราคาถึง 20 บาท/กิโลกรัม อ้อยมีการปลูก
เล็กน้อยเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน

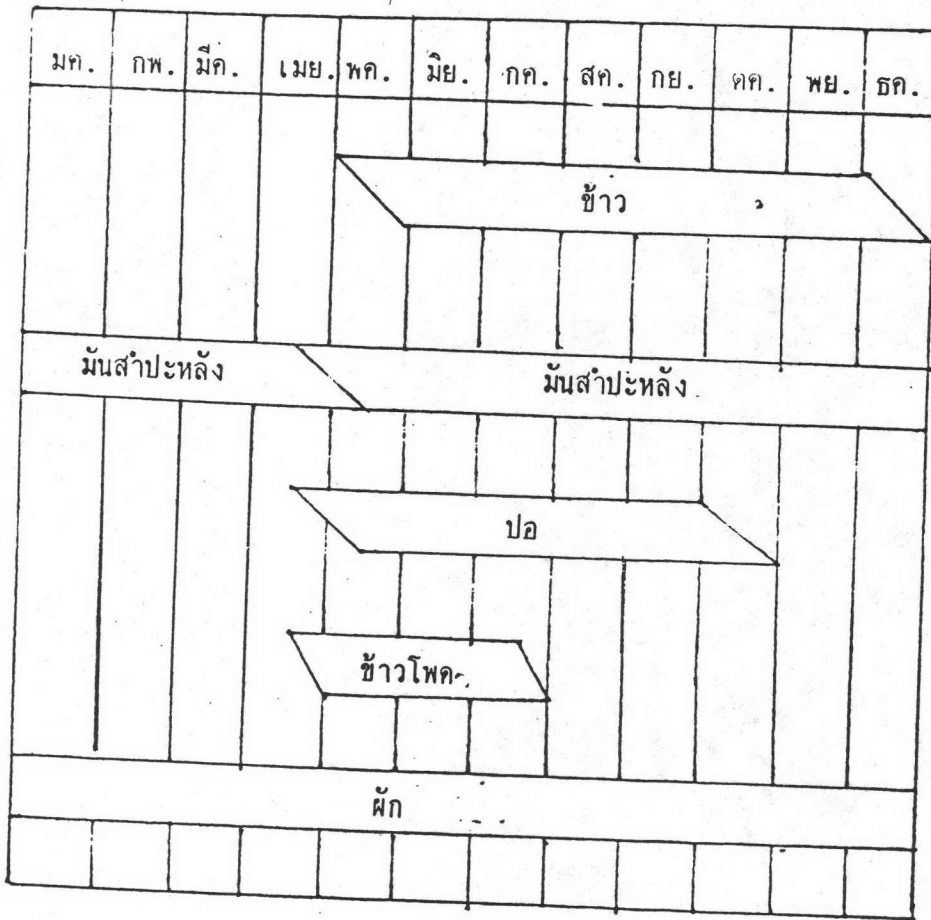
พืชสวนที่นิยมปลูกกันมากที่สุด คือมะพร้าว และกล้วย ชาวนบ้านปลูกไว้ขายมากกว่าเพื่อ
ใช้บริโภคในครัวเรือนมะพร้าวสามารถขายได้ลูกละ 2.50-5.00 บาท ในเดือนพฤษภาคมราคา
มะพร้าวสูงที่สุดการเก็บมะพร้าวผู้ซื้ออาจขึ้นเก็บเองหรือจ้างคนเก็บในราคาตันละ 5 บาท กล้วย
ที่ปลูกมีทั้งกล้วยหอม และกล้วยน้ำว้า ราคาขายกล้วยในหมู่บ้านหัวละ 1-2 บาท ใบตองกล้วยก็
สามารถขายได้ ส่วนต้นกล้วยและหน่อกล้วยใช้เลี้ยงสุกร

บางบ้านมีการปลูกหม่อนไว้รายละเอียดประมาณ 1 งาน ซึ่งใช้เลี้ยงไหมได้ 5-6 กระดัง
ส่วนพืชผักสวนครัวมีการปลูกแทบทุกบ้านเพื่อใช้บริโภคและขายในตลาด

ปฏิทินการปลูกพืชที่สำคัญบางชนิดได้แสดงไว้ในรูปที่ 2

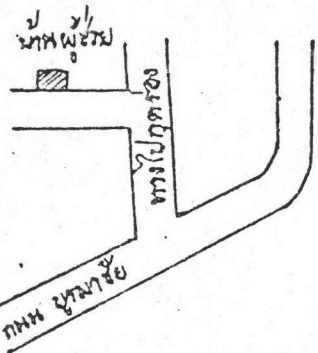
การเลี้ยงสัตว์

มีการเลี้ยงกระบือกันแทบทุกครัวเรือน โดยเลี้ยงไว้รายละเอียด 5-6 ตัวเพื่อใช้ไถนาและ

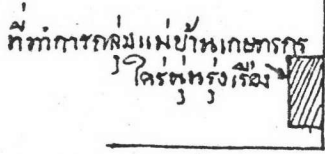
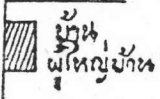

ปฏิทินการปลูกพืชของบ้านดินดำ

แผนที่ ย่านโคกขี้เหล็ก โดยสังเขป

ถนน ขุนพริ้ง

← ไปขอแดง กทม. ทุ่งศรีภูมิ

ถนน ปรางค์กู่

ทางไปโรงเรียน

ถนน รัชโยธิน

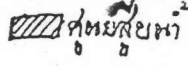

ถนน กอกลาง

คลองรังสิต

โรงเรียนช่างเทคนิค

คลองรังสิต

ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ

โรงเรียนบ้านท่าซอบยาว (เมืองท่ามกษัตริย์)

ถนน กวฬสินธุ์ - มหาสารคาม

สะพาน

สะพานล้าช

โรงเรียน บ้านท่า...

ชาย ซึ่งตกตัวละ 6000-8000 บาท ไม้พื้นเมืองมีเสียงกันแทบทุกหลังคาเรือนแต่มีการเลี้ยงเบ็ดเพียง 6 รายเท่านั้น สุกรที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมืองและมีการเลี้ยงกันทุกครัวเรือน เลี้ยงไว้ขุนเพื่อขายส่งตลาด

หมู่บ้านนี้มีโรงสีขนาดเล็ก 3 โรง โรงสีแต่ละโรงสีข้าวได้ประมาณปีละ 70 เกวียน ใ้รำ 360 บิบ ปลายข้าว 470 กก. คิดเป็นรายได้ประมาณปีละ 8,190 บาท ค่าจ้างสีข้าวคิดเป็นรำทั้งหมดที่ได้และปลายข้าวอีก 1 จานเล็กต่อข้าวเปลือก 1 หาบ (ทองคำ ทนจันทร์ ผู้ใหญ่บ้าน สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2529)

ประวัติของหมู่บ้านไคร่นุ่น

ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ.2423 โดยมีนายพรหมภักดี นายศรีสมุทร นายสา หลักคำ และนายชา หลายคำ บุคคลทั้ง 4 คนนี้ เป็นชาวบ้านขามเฒ่า ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พวกกันมาจัดสรรหาทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน และในที่สุดก็เห็นว่าที่หนองไคร่นุ่นเป็นที่อุดมสมบูรณ์ดีจึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน ใ้ตามหนองนี้ว่า "บ้านไคร่นุ่น" อยู่ต่อมาประมาณ 3 ปีผู้คนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น จึงได้จัดตั้งวัดขึ้นในปี พ.ศ.2426 และให้ชื่อว่า "วัดสว่างไคร่นุ่น" ในเนื้อที่ดินส่วนกลางของหมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 2 ไร่เศษ ตัวอาคารของกุฏิทำด้วยไม้เต็ง, ไม้รัง, ฝามุงด้วยแฝก และศาลาการเปรียญหลังเล็ก ๆ ขึ้นเพื่อเป็นที่ทำเพ็ญกุศล

ต่อมาอีกเมื่อปี พ.ศ.2467 นายพันธ์ วรรณคำ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นได้อุทิศที่ดินของตนที่ติดกับวัดทางทิศใต้ให้เป็นเนื้อที่ของสงฆ์คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่เศษ ชาวบ้านเห็นว่กุฏิหลังเก่าชำรุดมากและคับแคบมากไม่พอแก่พระภิกษุและสามเณร จึงได้ก่อสร้างขึ้นใหม่ในปีพ.ศ. 2472 เป็นกุฏิติดกันสำเร็จในปี พ.ศ.2473 โดยอาศัยภิกษุสามเณรและชาวบ้านช่วยกันทำหลังคาและกันฝาเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุและสามเณร

ในปีพ.ศ.2480 ชาวบ้านไคร่นุ่นได้ปรับปรุงวัดมีการสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่ขึ้นแทนหลังเก่าซึ่งชำรุดทรุดโทรม และทางราชการได้เปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า "วัดพิไชยาราม"

ปี พ.ศ. 2520 ชาวบ้านไคร่นุ่นได้นิมนต์พระภิกษุคำ วิจิตรมโฆ มาเป็นเจ้าอาวาสเป็นที่เคารพนับถือเป็นศุภย์ร่วมกันใจชาวบ้าน ได้ช่วยกันบรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดได้กลายเป็น

เป็นวัดที่สมบูรณ์และสง่างามจนกระทั่งปัจจุบัน

การดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านได้เริ่มพัฒนาตนเองตั้งแต่ปี 2515 เป็นการพัฒนาเน้นหนักทางด้านสาธารณสุขสมบัติ

ต่อมาได้มีการพัฒนาอย่างจริงจัง ในปี พ.ศ. 2523 ช่วงที่ นายสุนาย ลาดคำรุง นายอำเภอกันทรวิชัยนำเอานโยบายการพัฒนาหมู่บ้านของผู้ว่าราชการจังหวัด ดร.ธวัช มกรพงษ์ และหลักการพัฒนาหมู่บ้านแบบ อ.พ.ป. (การอบรมการพัฒนาประชาธิปไตย) มาพัฒนาหมู่บ้านไคร่นุ่น ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นทุกด้าน ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของทางราชการ

ในการพัฒนาตามรูปแบบดังกล่าวทำให้ราษฎรในหมู่บ้านมีความกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปอย่างเป็นระบบระเบียบ ราษฎรมีความสามัคคี เสียสละเพื่อส่วนรวมสูงมากแบ่งเขตการพัฒนาออกเป็นเขต ๆ และมีกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มเลี้ยงปลา, กลุ่มปั้นโอ่งซีเมนต์, กลุ่มเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปของชุมชนหมู่บ้าน

ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

บ้านไคร่นุ่นตั้งอยู่ในตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย อยู่ในจังหวัดมหาสารคาม มีสภาพการคมนาคมสะดวก อยู่ห่างจากตัวอำเภอดังกล่าวถึง 14 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัด 8 กิโลเมตร มีรถเล็กสำหรับรับคนเข้าไปในหมู่บ้านและรับส่งผลิตผลทางการเกษตรเอาไปขาย (รูปที่ 3)

อาณาเขตติดต่อของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	บ้านวังบัว
ทิศใต้	จด	ลำน้ำชี บ้านวังยาว
ทิศตะวันออก	จด	บ้านกุศรัง
ทิศตะวันตก	จด	บ้านวังหว่า

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านไคร่นุ่นมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 3,099 ไร่ มีที่นาประมาณ 2846 ไร่ ที่อยู่อาศัย 120 ไร่

ที่สาธารณะ 125 ไร่

ในหมู่บ้านมีบ่อน้ำบาดาล และบ่อน้ำตื้น 4 บ่อ ซึ่งมีน้ำใช้ตลอดทั้งปีนอกจากนั้นยังมีหนอง
สาธารณะ 5 แห่ง เพื่อให้เพียงพอกับชาวบ้านที่จะใช้น้ำในเวลาหน้าแล้งซึ่งมักจะไม่มีน้ำใช้บริโภค
และอุปโภค

ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ ใต้ถุนสูง เพราะเวลาหน้าร้อนจะได้มีที่พักผ่อน
และสามารถสร้างคอกให้สัตว์อยู่ได้

การตั้งบ้านเรือนตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แบ่งออกเป็น 9 กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้าและ
รองหัวหน้า และสมาชิกตลอดจนผู้บริหารกลุ่มอีก เวลาจะจัดการทำกิจการหรือกิจกรรมอะไรใน
กลุ่มจะต้องปรึกษาลงมติเป็นที่เรียบร้อยก่อนจึงจะดำเนินงานไปได้

ลักษณะประชากร

ในขณะทำการสำรวจบ้านไคร่นุ่นมีจำนวนครัวเรือน 147 ครัวเรือนมีประชากรทั้งสิ้น
865 คน เป็นชาย 438 คน และหญิง 427 คน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นคนอีสาน พูดภาษาอีสานและ
ภาษาไทยทางภาคกลาง

ทางด้านการศึกษา

โรงเรียนในหมู่บ้านเป็นโรงเรียนที่สอนระดับประถมศึกษา มี 1 โรงเรียน นักเรียนที่จบจาก
โรงเรียนนี้มักจะไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนในตัวจังหวัด ซึ่งอยู่ห่างออกไปอีกเพียง 5
กิโลเมตร นักเรียนทั้งหมดมี 171 คน แยกเป็นชาย 52 หญิง 79 คน

การถือครองที่ดินและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยของหมู่บ้านนี้ประมาณครัวเรือนละ 25 ไร่ มีเกษตรกรประมาณ
10 ครัวเรือน ที่จัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีพื้นที่ถือครองมาก และมีฐานะดีกว่าคนอื่น ส่วนครัวเรือนที่ไม่
มีที่ทำกินของตนเองมีประมาณ 5-6 ครัวเรือน เกษตรกรเหล่านี้ต้องเช่านาของผู้อื่นที่มีนามากทำ
กิน นอกจากนั้นผู้ที่มีพื้นที่ถือครองน้อยยังเช่าที่นาของผู้อื่นทำเพิ่มอีกด้วย อัตราค่าเช่านาคือ ข้าว
เปลือก 5 ถังต่อที่นา 1 ไร่ ถึงแม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีกระบือเป็นของตนเองแล้ว แต่ยังมี
เกษตรกรส่วนหนึ่งต้องเช่ากระบือจากเพื่อนบ้านมาทำนา โดยจ่ายค่าเช่าเป็นข้าวเปลือก 36 ถัง

ต่อกระบือ 1 ตัว

เหตุที่เกษตรกรบางรายไม่มีที่จะทำกินเป็น เพราะพึ่งอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ยังหาที่ทำกินไม่ได้ หรือเป็นเพราะได้ขายที่ทำกินเพื่อใช้หนี้ ปัจจุบันเกษตรกรร้อยละ 70 มีหนี้สิน ชาวที่ได้ในแต่ละปีต้องแบ่งใช้หนี้ไปส่วนหนึ่งทำให้ชาวเหลือไม่พอบริโภคได้ตลอดปี เกษตรกรจึงจำเป็นต้องยืมข้าวมาเพื่อบริโภคต่อไปอีก ทำให้หนี้สินติดพันอยู่ตลอดเวลา ภาวะการเป็นหนี้ของเกษตรกรนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ฝนแล้งติดต่อกัน 7 ปี ในระหว่างปี พ.ศ.2501-2507 ในช่วงนั้นผู้ที่มืหนี้มาน้อยได้ข้าวไม่พอบริโภค² นอกจากนี้บางรายยังมีหนี้สินเนื่องจากติดสุราหรือเล่นการพนันอีกด้วย

การประกอบอาชีพ

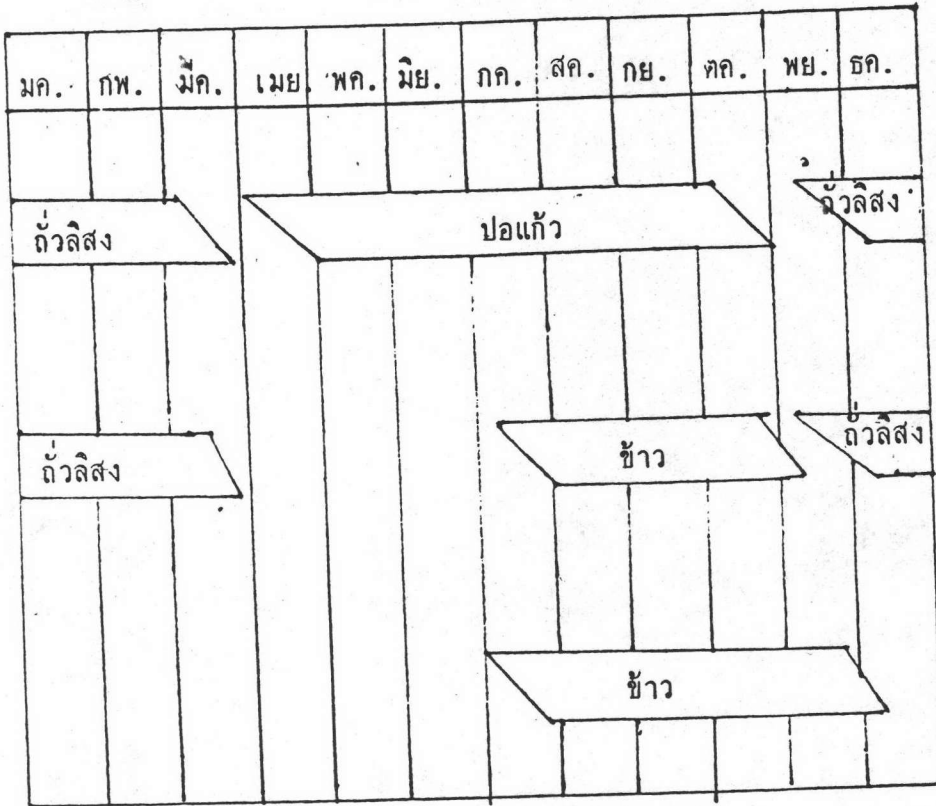
การเพาะปลูก

เกษตรกรปลูกข้าวเป็นกิจกรรมหลัก ชาวที่ได้ใช้ในการบริโภคและใช้หนี้หากมีเหลือจึงจะขายเอาเงินมาใช้จ่าย พันธุ์ข้าวที่ปลูกมี เช่น คอกมะลิ นางสะอาด หอมนวล ข้าวเจ้าเหลือง กข.15 (เป็นพันธุ์ที่เริ่มปลูก เมื่อปี พ.ศ. 2526) และผลผลิตของข้างประมาณ 10-15 ถังใหญ่ต่อไร่ (200-300 กิโลกรัมต่อไร่) มีการใส่ปุ๋ยในนาข้าว การขายข้าวทำได้ 2 วิธี คือวิธีแรกติดต่อให้พ่อค้าจากตลาดในอำเภอกันทรวิชัยและอำเภอเมืองเอารถเข้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้านโดยไม่คิดค่าขนส่ง และอีกวิธีหนึ่งก็คือ เกษตรกรรวมกันเช่ารถขนข้าวไปขายที่ตลาด ครั้งละ 5 - 6 กระสอบโดยเสียค่าขนส่งกระสอบละ 5 บาท พี่ที่ปลูกมากรองลงมาคือปอ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมือง รายได้จากการขายปอ มักถูกนำไปใช้ในการซื้อเมล็ดพันธุ์ถั่วลิสง ถั่วลิสงซึ่งมีการปลูกรอบ ๆ หมู่บ้านนับว่าเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของเกษตรกรในหมู่บ้านนี้ เพราะสามารถทำเงินได้ไร่ละประมาณ 1,000-1,500 บาท พี่อื่น ๆ ที่มีการปลูกอยู่ทั่วไป คือหม่อน ผักสวนครัว ยาสูบ และมะพร้าว ซึ่งส่วนมากปลูกพี่ใช้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

ปฏิทินการปลูกพี่ที่สำคัญบางชนิดของบ้านไคร่นุ่น ได้แสดงไว้ในรูป 4

การเลี้ยงสัตว์

² พงษ์ชาดู ณ ลำปาง, ประวัติหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2523), หน้า 46.

ปฏิทินการปลูกพืชของบ้านไคร่นุ่น

จำนวนโดยประมาณของสัตว์เลี้ยงที่สำคัญในหมู่บ้านนี้คือกระบือ 376 ตัว โค 116 ตัว ไก่ 1,000 ตัว เป็ด 1,108 ตัว และสุกร 24 ตัว โดยที่กระบือเลี้ยงไว้ เพื่อเตรียมดินในการเพาะปลูกโดยใช้เทียมเกวียนและขายไปเมื่อต้องการเงิน เป็ดไก่ส่วนใหญ่ใช้บริโภคในครัวเรือน แต่มีชาวบ้านบางรายเลี้ยงเป็ดไข่ไว้ขายไข่ ส่วนสุกรส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อขุนส่งตลาด

ในหมู่บ้านนี้มีโรงสีเล็กจำนวน 5 โรง โรงสีส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมา ปัจจุบันมีการแข่งขันกันเป็นอย่างมากระหว่างโรงสีต่าง ๆ ในการหาข้าวมาสี จนถึงกับบางรายนำรถเข็นไปตระเวนรับข้าวจากเกษตรกรมาสีแล้วนำข้าวสารกลับไปส่งให้ถึงที่ อัตราค่าสีข้าวคือรำทั้งหมดและข้าวสาร 1 กระบุงนมต่อข้าวเปลือก 1 หาบ

(เสรี สิงห์สุวรรณ ผู้ใหญ่บ้าน สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2529)

โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า

ในการศึกษาครั้งนี้ข้าพเจ้าได้ศึกษาหมู่บ้านในเขตชลประทาน 2 หมู่บ้าน (บ้านดินคำ, บ้านไคร่นุ่น) ซึ่งทั้ง 2 หมู่บ้าน ได้ใช้โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าซึ่งทางสำนักงานพลังงานแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน ได้มาทำการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้ราษฎรมีน้ำใช้ในการเพาะปลูกตลอดทั้งปี โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านดินคำ ตำบลแก้ง อำเภอมือง และบ้านไคร่นุ่น ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเป็นโครงการที่จัดตั้งเพื่อให้ราษฎรบ้านดินคำได้มีน้ำใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้ตลอดทั้งปีโดยตั้งสถานีสูบน้ำริมฝั่งแม่น้ำชี บริเวณบ้านดินคำ ห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ 8 กิโลเมตร สามารถส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 3,000 ไร่ เมื่อได้ก่อสร้างคลองส่งน้ำเต็มตามโครงการแล้ว และโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า บ้านดินคำ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าโครงการหนึ่ง ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จใน 19 โครงการ ในเขตจังหวัดมหาสารคาม สามารถส่งน้ำให้เกษตรกรได้ทั้งหมด แล้วครอบคลุมพื้นที่ได้ประมาณ 57,000 ไร่ เมื่อได้ก่อสร้างคลองส่งน้ำเต็มตามโครงการแล้วและอยู่ในระหว่างก่อสร้างอีก 2 โครงการ ซึ่งรวมทั้งหมดถึงปัจจุบันนี้มีโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าทั้งหมดใน จ. มหาสารคาม 21 โครงการ

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมการใช้พลังงานไฟฟ้าให้เป็นประโยชน์ในด้านเกษตร และส่งเสริมการพัฒนาแหล่งน้ำให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

2. ส่งเสริมให้มีการใช้ไฟฟ้าด้านการเกษตรและในด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนให้มีการใช้ไฟฟ้าในชนบทมากขึ้น ให้ค้ำกับการลงทุนในโครงการพัฒนาไฟฟ้าชนบทของรัฐ ที่จะให้ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทั่วประเทศโดยเร็ว

3. ส่งเสริมการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำให้มีน้ำ และระบบส่งน้ำตลอดจนมีไฟฟ้าใช้ สามารถประกอบอาชีพทางเกษตรได้ตลอดปี

โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านคินคำเปิดบริการสูบน้ำให้เกษตรกรเมื่อต้นปี 2524 โดยมีเกษตรกรใช้น้ำเพื่อเพาะปลูกในฤดูแล้ง เป็นการเพิ่มผลผลิตและเพิ่มพูนรายได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งช่วยเหลือการปลูกข้าวนาปีมิให้ได้รับความเสียหายจากภาวะฝนแล้ง ทำให้ผลผลิตข้าวนาปีได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย

การเรียกเก็บอัตราค่าน้ำ

ฤดูแล้ง จะเรียกเก็บเงินค่ากระแสไฟฟ้าจากผู้ใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกซึ่งได้คำนวณไว้จะตกในอัตราไร่ละ 155 บาท แต่เพื่อเป็นการสนับสนุนในการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรเป็นการเพิ่มพูนรายได้ และมีให้เกษตรกรต้องรับภาระค่ากระแสไฟฟ้าสูงเกินขีดความสามารถที่เกษตรกรต้องรับภาระมากขึ้นสำนักงานพลังงานแห่งชาติจึงได้กำหนดอัตราค่าน้ำเก็บว่า เป็นอัตราที่สมควรสำหรับเกษตรกร สามารถรับภาระได้ในอัตราเหมาะสมดังนี้.-

ข้าว	เรียกเก็บอัตราไร่ละ	100 บาท/ฤดูการเพาะปลูก
พืชไร่-ผัก	เรียกเก็บอัตราไร่ละ	80 บาท/ฤดูการเพาะปลูก

สำหรับจำนวนเงินที่เรียกเก็บได้ในอัตราดังกล่าวไม่เพียงพอกับค่ากระแสไฟฟ้าที่ใช้ในการสูบน้ำในช่วงฤดูแล้ง สำนักงานพลังงานแห่งชาติ รับผิดชอบในส่วนที่ขาด โดยจะทำการขอเบิกจ่ายเงินอุดหนุนจากรัฐบาล สมทบจ่ายให้กับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคต่อไป

ฤดูฝน จะเรียกเก็บเงินจากผู้ขอใช้น้ำตามค่ากระแสไฟฟ้า ที่คิดจากจำนวนหน่วยไฟฟ้าที่ใช้ไป ซึ่งปรากฏในเครื่องวัดกระแสไฟฟ้า (มิเตอร์) ของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมการใช้พลังงานไฟฟ้าให้เป็นประโยชน์ในด้านเกษตร และส่งเสริมการพัฒนาแหล่งน้ำให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

2. ส่งเสริมการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำให้มีน้ำ และระบบส่งน้ำ ตลอดจนมีไฟฟ้า สามารถประกอบอาชีพทางเกษตรได้ตลอดปี

3. ส่งเสริมให้มีการใช้ไฟฟ้าด้านเกษตรและในด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนให้ได้มีการใช้ไฟฟ้าในชนบทมากขึ้น ให้ค้ำกับการที่ลงทุนในโครงการพัฒนาไฟฟ้าชนบท ของรัฐที่จะให้ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทั่วประเทศโดยเร็ว

โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านไคร่นุ่น เปิดบริการสูบน้ำให้เกษตรกรเมื่อ ต้นปี 2524 โดยมีเกษตรกรใช้น้ำ เพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งเป็นการเพิ่มผลผลิต และเพิ่มพูนรายได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งช่วยเหลือการปลูกข้าวนาปีมิให้ได้รับความเสียหายจากภาวะฝนแล้ง ทำให้ผลผลิตข้าวนาปีได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย

การเรียกเก็บอัตราค่าน้ำ

ฤดูแล้ง จะเรียกเก็บเงินค่ากระแสไฟฟ้าจากผู้ใช้น้ำเพื่อการเพาะปลูกซึ่งได้คำนวณไว้ตกในอัตราไร่ละ 150 บาท แต่เพื่อเป็นการสนับสนุนในการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร เป็นการเพิ่มพูนรายได้ และมีให้เกษตรกรต้องรับภาระค่ากระแสไฟฟ้าสูงเกินขีดความสามารถที่เกษตรกรต้องรับภาระมากขึ้นสำนักงานพลังงานแห่งชาติจึงได้กำหนดอัตราค่าน้ำที่เก็บว่าเป็นอัตราที่สมควรสำหรับเกษตรกรสามารถรับภาระได้ในอัตราเหมาจ่ายดังนี้.-

ข้าว	เรียกเก็บอัตราไร่ละ	100 บาท/ฤดูการเพาะปลูก
พืชไร่-ผัก	เรียกเก็บอัตราไร่ละ	80 บาท/ฤดูการเพาะปลูก

จะเห็นได้ว่า โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าของหมู่บ้านทั้ง 2 เป็นโครงการที่ให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ให้พ้นจากสภาพการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และเป็นโครงการที่ทำให้เกษตรกรสามารถทำกิจกรรมทางด้านเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีรายได้มากขึ้นด้วย

ประวัติของหมู่บ้านกุครัง

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว มีชาวบ้านผ่ามาจากจังหวัดร้อยเอ็ด ร่วมกับชาวบ้าน

ขามแก่นที่มาจากจังหวัดขอนแก่นได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินใกล้ลำห้วยกุครึ่ง บ้านกุครึ่งจึงเป็นชื่อของลำห้วยกุครึ่ง

ห้วยกุครึ่ง มีตำนานเล่าต่อกันมาว่า เดิมมีจระเข้ตัวใหญ่ทำรังอยู่ในวังน้ำจืดห้วยกุครึ่ง สมัยต่อมาพอน้ำในห้วยต้นเขิน จระเข้ใหญ่จึงย้ายที่อยู่ลงมาทางลำน้ำชี เพื่อจะไปสู่วังใหม่ ก่อนจะถึงลำน้ำชีจระเข้ใหญ่จะผ่านลำห้วยหลาย ๆ ลำห้วย ที่ผ่านครั้งแรกคือห้วยขี้แซ่ (ห้วยขี้จระเข้) ซึ่งอยู่ระหว่างบ้านกุครึ่งและบ้านทันในปัจจุบัน ที่ว่าห้วยขี้แซ่เขาเล่าว่า จระเข้ใหญ่ที่กล่าวมานั้นมาขี่ไว้ตรงห้วยนี้ ชาวบ้านเห็นจระเข้จึงเรียกนามห้วยนี้ว่า ห้วยขี้แซ่อธิบายความภาษาอีสานเรียกจระเข้ว่าแซ่

จากนั้นจระเข้ใหญ่จะลงไปสู่ลำน้ำชีเพื่อหาวังใหม่ จระเข้ใหญ่จะต้องผ่านบึงกุยเมื่อจระเข้ใหญ่มาโผล่หัวที่บึงกุยจะทำให้มีกลิ่นเหม็นคาวเหม็นสาป ภาษาอีสานว่ากุยตีบ (กุยมาก) ดังนั้นบึงกุยจึงได้นามว่าบึงกุยมาตราบเท่าทุกวันนี้ มีบางตำนานได้เล่าว่าบึงกุยเมื่อก่อน ๆ นั้นมีปลาชุกชุมมากมาย แรงกามาถึงก็ไม่หมดมีกลิ่นปลาเน่าเหม็นคาวเหม็นกุยตีบ (กุยมาก) บึงกุยจึงมีชื่อบึงกุยตราบเท่าทุกวันนี้

บ้านกุครึ่งตั้งใหม่ ๆ แบ่งเป็น 2 คຸ້ม คือคຸ້มคอนโมง(บ้านคอนโมงหมู่ที่ 16 ในปัจจุบัน) คຸ້มคอนโมงเป็นคนที่มาจากบ้านฝางจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้มาตั้งส่วนบ้านกุครึ่งทางคຸ້มหัวนา เป็นคนที่มาจากบ้านขามแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นผู้มาตั้ง บ้านกุครึ่งในปัจจุบัน มี 3 คຸ້ม

1. คຸ້มหัวนา
2. คຸ້มกลาง
3. คຸ້มบ้านคอนโมง

สำหรับคຸ້มบ้านคอนโมงตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ แยกออกจากหมู่บ้านกุครึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2511 ตั้งเป็นหมู่บ้านคอนโมงหมู่ 16 ตำบลกุครึ่ง เมื่อสมัยกานัน เหลี่ยม จันทร เกศ คำว่าบ้านกุครึ่งจะหมายถึงบ้านคอนโมงด้วย เพราะ 2 หมู่บ้าน มีวัดเดียวกัน มีประชากรรวมกัน ทั้ง 2 หมู่บ้าน ปัจจุบันมีประมาณ 1,928 คน หรือ 432 ครัวเรือน

ลักษณะทั่วไปของชุมชนหมู่บ้าน

ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

บ้านกุดรังตั้งอยู่ในตำบลกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีสภาพการคมนาคมสะดวก เพราะที่ตั้งหมู่บ้านมีถนนสายโกสุม-บ้านไผ่ มีรถประจำทางผ่านเป็นประจำ ห่างจากอำเภอบรบือ ประมาณ 17 กิโลเมตร (รูปที่ 5)

อาณาเขตติดต่อของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	บ้านทัน
ทิศใต้	จด	บ้านหนองบัว
ทิศตะวันออก	จด	บ้านหนองแสง
ทิศตะวันตก	จด	บ้านนาโพธิ์

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านกุดรังมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 4,302 ไร่ มีที่นาประมาณ 2457 ไร่ ที่อยู่อาศัย 145 ไร่ ที่สาธารณะ 137 ไร่

ในหมู่บ้านมีถังเก็บน้ำฝน ซึ่งมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีลำธารเล็ก ๆ เรียกว่า "ห้วยหนองแปน" ไหลผ่าน ชาวบ้านไม่ได้ใช้น้ำจากลำธารนี้ในการเกษตรแต่ประการใด

สภาพที่ดินโดยทั่วไปมีความเป็นกรดจัด ความอุดมสมบูรณ์อยู่ในเกณฑ์ต่ำการเพาะปลูกส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก

ในหมู่บ้านนี้มีไฟฟ้าใช้เกือบทุกหลังคาเรือนน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคได้จากถังเก็บน้ำฝน และจากบ่อน้ำตื้นที่มีอยู่หลายบ่อในหมู่บ้าน

ลักษณะประชากร

ในขณะทำการสำรวจบ้านกุดรังมีจำนวนครัวเรือน 150 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 899 คน เป็นชาย 469 คน และหญิง 430 คน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นคนอีสาน พูดภาษาอีสานและภาษาไทยทางภาคกลาง ยกเว้นคนแก่อายุ 70 - 90 ปี ไม่พูดภาษาไทยทางภาคกลางเลย

ทางด้านการศึกษา

โรงเรียนในหมู่บ้านเป็นโรงเรียนที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษา ตั้งครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2454 ต่อมาประมาณ ปี พ.ศ. 2479-2480 ได้เปิดสอนถึงชั้นประถมปีที่ 6 มีครูทั้งหมด 10 คน มีนักเรียนประมาณ 200 คน รวมทั้งเด็กที่มาจากหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย เช่น บ้านหนองบัว, บ้านหนองบ้าน ในปัจจุบันมีโรงเรียนมัธยมประจำตำบล มีครูเพิ่มขึ้นอีก 11 คน มีนักเรียนประมาณ 400 คน

การถือครองที่ดินและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ย ของหมู่บ้านประมาณ ครัวเรือนละ 30 ไร่ เกษตรกรในแทบทุกราย มีที่ทำกินของตนเองโดยครัวเรือนที่มีนามมากที่สุดมีประมาณ 50 ไร่ มีเกษตรกรประมาณ 10 ครัวเรือน ที่ไม่มีที่ทำกินในอดีตเกษตรกรไม่นิยมบุกเบิกป่าเพื่อทำไร่กันมากนัก แต่ในช่วงที่ทำการสำรวจได้มีเกษตรกรเริ่มบุกเบิกป่าเพื่อทำไร่มันสำปะหลังกันหลายราย

ชาวบ้านแทบทุกรายมีกระบือสำหรับใช้งานเป็นของตนเองผู้ไม่มีต้องเช่าจากเพื่อนบ้านมาใช้ โดยเสียค่าเช่าฤดูทอานา 1,000 บาทต่อตัว ผู้เช่าต้องรับผิดชอบในกรณีที่กระบือตัวนั้นหายไปโดยต้องชดเชยค่ากระบือนั้นตามราคาแต่ถ้าหากกระบือตายผู้เช่าไม่ต้องรับผิดชอบแต่ประการใด เพราะถือว่าเป็นเหตุสุดวิสัย

การประกอบอาชีพ

การเพาะปลูก

ชาวบ้านปลูกข้าวเป็นกิจกรรมหลัก ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบริโภคที่เหลือจึงจะจำหน่าย ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียวส่วนข้าวเจ้ามีปลูกเพียงเล็กน้อยเฉพาะในที่นาลุ่มมากเท่านั้น เพราะทนน้ำท่วมได้ดีกว่าข้าวเหนียว การขายข้าวมักจะกระทำในเดือนกันยายนหลังที่ชาวบ้านเห็นว่าต้นข้าวในนาตั้งท้องสมบูรณ์ดีแล้วและคาดว่าจะต้องได้ผลผลิตเพียงพอแน่ ๆ พืชที่ปลูกรองจากข้าวคือมันสำปะหลัง ปอและหอมแดง ซึ่งชาวบ้านได้เริ่มปลูกเพื่อการค้าเมื่อประมาณ 10 ปีมานี้ การปลูกหอมแดงในแต่ละปีมี 2 ช่วง คือช่วงที่หนึ่งเรียกว่า "หอมน้ำหนึ่ง" เริ่มปลูกในเดือนตุลาคมและช่วงที่สองเรียกว่า "หอมน้ำสอง" เริ่มในเดือนพฤษภาคมหอมน้ำหนึ่งเป็นหอมที่ชาวบ้านปลูกไว้เพื่อขายโดยตรง แต่หอมน้ำสองเป็นหอมที่ปลูกไว้เพื่อเก็บพันธุ์ไว้ปลูกหอมน้ำหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากผลผลิตต่ำมากและหัวมีขนาดเล็กไม่เหมาะแก่การจำหน่าย ในการจำหน่ายพวก

ชาวบ้านจะขายให้พ่อค้าคนกลางในตัวเมืองในบางปีที่มีราคาตกต่ำมาก ๆ ชาวบ้านจะนำหอมไปเร่ขายเอง ในการปลูกหอมแดงนั้นนอกจากจะได้หัวหอม ซึ่งเป็นผลผลิตโดยตรงแล้ว ชาวบ้านยังมีการคัดดอกหอมขายให้พ่อค้าในเมืองเป็นรายได้พิเศษทางหนึ่งด้วย นอกจากนั้นในหมู่บ้านนี้ก็มี การปลูกกระเทียม คือปลูกปีละครั้งโดยเริ่มปลูกในเดือนพฤศจิกายน และเก็บเกี่ยวกันได้ในเดือนกุมภาพันธ์ เมื่อเปรียบเทียบกับหอมแดงแล้ว กระเทียมเป็นพืชที่ให้ผลผลิตต่อพื้นที่ได้ต่ำกว่า แต่ก็สามารถเก็บไว้ได้นานกว่าและขายได้ราคาสูงกว่า

พริก เป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่มีการปลูกมากในบริเวณเดียวกับที่ปลูกหอมแดงหรือกระเทียม ผลผลิตที่ได้ใช้ทั้งเพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายในรูปของพริกสด

ปฏิทินการปลูกพืชที่สำคัญบางชนิดของบ้านกุครั้ง ได้แสดงไว้ในรูปที่ 6

การเลี้ยงสัตว์

จำนวนโดยประมาณของสัตว์เลี้ยงที่สำคัญในหมู่บ้านนี้คือกระบือ 350 ตัว โค 150 ตัว ไก่ 1,500 ตัว เป็น 700 ตัว และสุกร 20 ตัว การเลี้ยงกระบือในหมู่บ้านนี้ เลี้ยงกันแทบทุกครัวเรือน เกษตรกรที่ไม่เลี้ยงกระบือมีเพียงประมาณ 20 ครัวเรือนเท่านั้น ครัวเรือนที่เลี้ยงกระบือเกินกว่า 7 ตัวขึ้นไปนั้น มีประมาณ 15 ครัวเรือน ครัวเรือนที่เลี้ยงกระบือ 2-5 ตัว มีประมาณ 200 กว่าครัวเรือน และมี 100 กว่าครัวเรือนที่เลี้ยงกระบือเพียง 1 ตัว/ครัวเรือน

สัตว์ปีกที่สำคัญของ บ้านกุครั้งนั้น คือ ไก่พื้นเมืองซึ่งมีเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายแทบทุกครัวเรือน เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนส่วนใหญ่การจำหน่ายมีบ้างเพียงเล็กน้อย ส่วนสัตว์ปีกชนิดอื่น ๆ เช่น เป็ด ไก่ เบ็ดเทศ และห่าน นั้นมีเลี้ยงกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

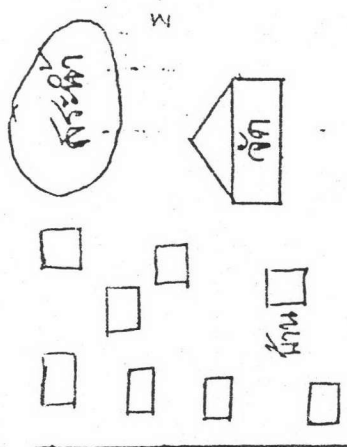
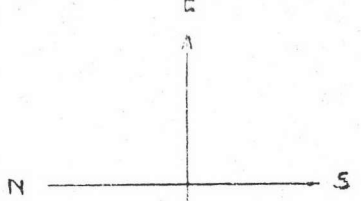
ผู้เลี้ยงสุกรในบ้านกุครั้งมีประมาณ 6 ราย ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นเจ้าของโรงสีเล็กในหมู่บ้าน สุกรที่เลี้ยงเป็นพันธุ์ผสมสีขาวเป็นส่วนใหญ่ ผู้เลี้ยงมักไม่ผลิตลูกสุกรเองแต่นิยมซื้อลูกสุกรจากพ่อค้าจากต่างถิ่นที่นำเข้ามาเร่ขายในหมู่บ้านเพื่อนำมาเลี้ยงขุนแล้วขายไป เมื่อถึงขนาดที่จะขายส่งตลาด

(แสง ศรีทองโคตร สารวัตรกำนัน. สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2529)

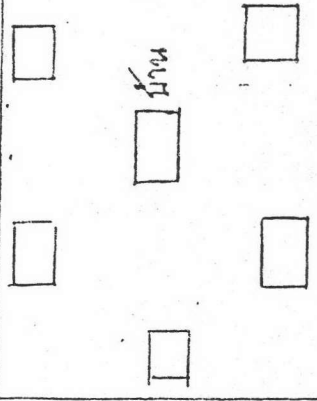
ประวัติของหมู่บ้านหนองหญ้า

ชนิดพืช	มีค.	เมย.	พค.	มีย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.
ข้าว												
หอมแดง												
กระเทียม												
พริก												

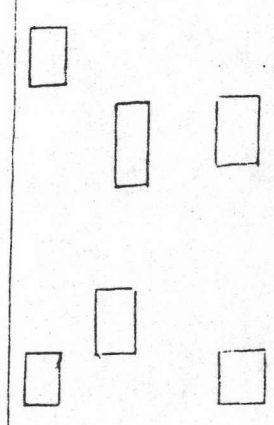
ปฏิทินการปลูกพืชของบ้านกุครึ่ง

หนองหญ้า

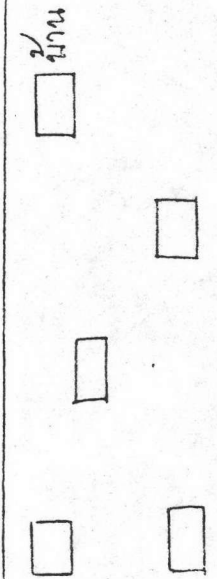
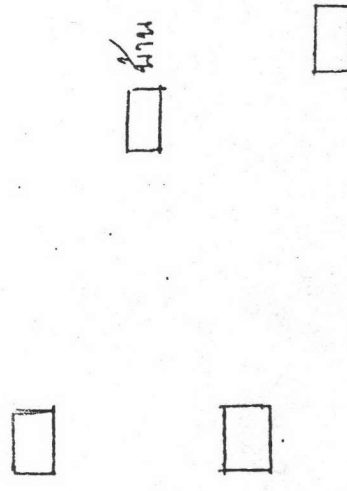
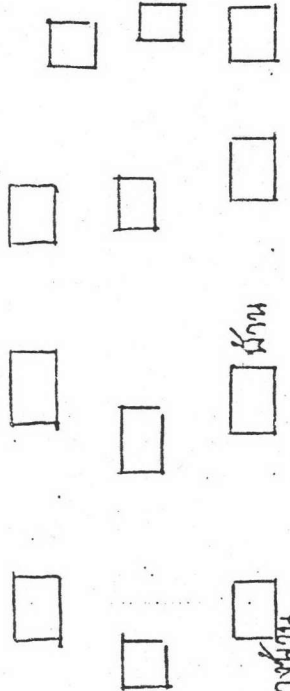

หนองหญ้า

หนองหญ้า

หนองหญ้า

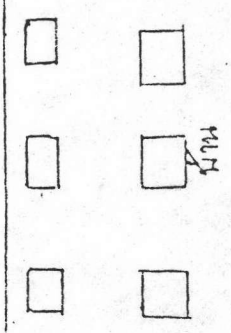
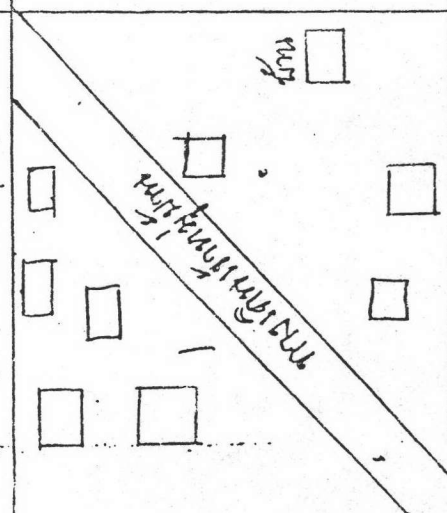
หนองหญ้า

หนองหญ้า

หนองหญ้า

หนองหญ้า

หนองหญ้า

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณ 200 ปีมาแล้วพระบุญมาซึ่งเป็นชาวบ้านผำ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้เดินทางผ่านมาเห็นลำห้วยที่ลุ่มบึงกุยมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารตามธรรมชาติ อันได้แก่ ปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียงยังเป็นป่าที่อุดมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด นอกจากนี้ยังมีบริเวณพื้นที่พอที่จะใช้ทำการเกษตรได้ จึงได้กลับไปชวนญาติพี่น้องมาตั้งหมู่บ้านขึ้นครั้งแรกเอกชื่อหนองน้ำที่มีหญ้ามาอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน ที่จริงชาวบ้านที่อพยพมาตั้งหมู่บ้านใหม่นี้มี 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมาจากจังหวัดขอนแก่น อีกฝ่ายหนึ่งมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด หนองน้ำที่อยู่ติดกับหนองหญ้ามายังมีอีก 2 หนองน้ำ คือหนองไฮกับหนองแสง ระหว่างหนองน้ำที่มีคอนตรงกลางซึ่งชาวบ้านนับถือว่าเป็นอารักษ์บ้าน ซึ่งหมายถึงวิญญาณหรือผีผู้ให้ความคุ้มครองแก่หมู่บ้าน อารักษ์บ้านนี้ชื่อว่า พระยาศรีวิชัย ชาวบ้านเชื่อว่าบริเวณดังกล่าวเป็นเมืองโบราณ มีพระยาศรีวิชัยเป็นผู้ปกครอง เมื่อพระยาศรีวิชัยซึ่งเป็นเจ้าเมืองถึงแก่กรรม และเมืองศรีวิชัยเล่าสลายก็กลายเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เฝ้ารักษาทรัพย์สินของมีค่าในอาณาจักรบริเวณนั้น เคยมีผู้ขุดพระทองคำในบริเวณดังกล่าวได้ 3 องค์ ผู้ขุดได้พระนี้ชื่อนาย ก่ำ ลูกเขยเฒ่าบวณแล้วนายอำเภอดำเนินำพระนี้ขึ้นถวายพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ซึ่งพระองค์ได้พระราชทานรางวัลให้ 1,000 บาท ชาวบ้านเชื่อกันว่าบริเวณนั้นมีพระทองคำขนาดองค์เท่าเด็กอายุ 8 ขวบ อยู่ 6 องค์ แต่ไม่สามารถขุดค้นขึ้นมาได้ นายอำเภอยุติธรรมเคยสั่งให้ชาวบ้านขุดครั้งหนึ่งแต่เกิดเหตุลมพัดทรายฟ้าผ่าทั้งที่ไม่มีฝน พอนายอำเภอยุติธรรมห่างจากชาวบ้านเกิน 3 วาฟ้าก็คำรามผ่าลงต้องวิ่งเข้าหลบในฝูงชาวบ้าน จึงต้องเลิกขุดหาพระ หลังจากนั้นก็มีชาวบ้านคนหนึ่ง ชื่อเฒ่ามามาขุดหาของป่าแต่เผอิญพบพระทองคำ 1 องค์นายอำเภอยุติธรรมทราบข่าวเลยมาซื้อไปด้วยเงิน 30 บาท ต่อจากนั้นมาก็ไม่มีใครขุดพบพระทองคำอีกเลยบริเวณต่อจากหนองน้ำทั้ง 3 หนองมีลำห้วยยาวไปจนถึงบึงกุย อำเภอกุสุมพิสัย ลำห้วยนี้ชื่อ ห้วยบึงกุยสาเหตุที่ได้ชื่อว่าบึงกุยเพราะบึงนั้นมีปลาจำนวนมากจนมีกลิ่นเหม็นคาว ซึ่งชาวบ้านเรียกกลิ่นแบบนี้ว่ากุย ส่วนชื่อหนองหญ้ามานั้นมาจากการที่หนองน้ำนั้นมีหญ้าปล้องเกิดขึ้นมากมาย ชาวบ้านที่อพยพไปอยู่ครั้งแรกได้นำมาให้ม้ากิน จึงเรียกว่าหนองหญ้ามา ซึ่งหมายถึงหนองที่มีหญ้าสำหรับให้ม้ากิน

ลักษณะทั่วไปของชุมชนหมู่บ้าน

ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

บ้านหนองหญ้ามาตั้งอยู่ใน ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกุสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มี

สภาพคมนาควมสะควก เพราะบริเวณที่ตั้งมีถนนสายโกสุม-บ้านไผ่ ตัดผ่าน ห่างจากอำเภอกอสุม 15 กิโลเมตร (รูปที่ 7)

อาณาเขตติดต่อของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ	จด	บ้านโนนสะอาด
ทิศใต้	จด	บ้านทัน
ทิศตะวันออก	จด	บ้านหนองแคน
ทิศตะวันตก	จด	บ้านหนองเหล็ก

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านหนองหญ้ามีเนื้อที่ทั้งสิ้น 3452 ไร่ มีที่นาประมาณ 2310 ไร่ ที่อยู่อาศัย 135 ไร่ ที่สาธารณะ 126 ไร่

ในหมู่บ้านมีถังเก็บน้ำฝน ซึ่งมีน้ำใช้อุปโภค-บริโภคตลอดปี ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีสระหนองไไร่ปัจจุบันนี้เรียกว่าสระกักกฤตธีเป็นสระสาธารณะโดยใช้เงิน ก.ส.ช. ออกให้ทั้งหมด

แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้าน

1. หนองไไร่ มีพื้นที่ประมาณ 15 ไร่ มีน้ำขังเฉพาะในฤดูฝน
2. หนองแสง มีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่
3. หนองไไร่ มีพื้นที่ประมาณ 35 ไร่ มีน้ำตลอดปี

บ้านเรือนราษฎรส่วนใหญ่เป็นบ้านใต้ถุนสูงและตั้งชิดกันอย่างไม่เป็นระเบียบ ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังแควและคดเคี้ยวไปมา บริเวณระหว่างที่ตั้งบ้านเรือนต่อกับที่นาเป็นที่ว่างมีกอไผ่ขึ้นประปราย บางแห่งมีน้ำขังเกือบตลอดฤดูฝน

ในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้เกือบทุกหลังคาเรือน จะมีประมาณ 3-4 หลังคาเรือนที่ยังไม่ต่อไฟฟ้าเข้าไปใช้ยังใช้ตะเกียงเจ้าพายุอยู่

ลักษณะประชากร

ในขณะทำการสำรวจบ้านหนองหญ้ามีจำนวนครัวเรือนอยู่ทั้งหมด 143 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 840 คน แยกเป็นชาย 430 คน และหญิง 410 คน ชาวบ้านทั้งหมดเป็นชาวลาว-อีสานสืบเชื้อสายมาจากลายจำปาศักดิ์ในสมัยก่อนคนสูงอายุของหมู่บ้านนี้สามารถอ่านหนังสือธรรม (ตัวธรรมน้อย) ได้อย่างชำนาญ และสามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับนครเวียงจันทร์และวรรณกรรมต่าง ๆ ของลาวได้เป็นอย่างดี

ทางการศึกษา

โรงเรียนของหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน โรงเรียนนี้สอนถึงชั้นประถมปีที่ 6 มีนักเรียนซึ่งเป็นเด็กในหมู่บ้านเท่านั้นจำนวน 150 คน มีครู 6 คน วุฒิปริญญาตรี ป.ก.ศ. สูง อาคารเรียนหลังเก่าเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวได้ดูแลดี ในขณะทำการสำรวจนั้นกำลังมีการสร้างอาคารเรียนอีกหลังหนึ่ง เป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น ตามแบบของการประถมศึกษา นักเรียนที่เรียนจบจากโรงเรียนนี้มักจะไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนในตัวอำเภอโกสุมพิสัย ในหมู่บ้านมีวัดพุทธที่สร้างแบบฝรั่ง 1 วัด โดยได้รับเงินช่วยเหลือจากหม่อมราชวงศ์สองศรี ราชเลขาในกรมศาสนา

การถือครองที่ดินและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

พื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยของหมู่บ้านนี้ประมาณครอบครัวละ 30 ไร่/ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ทำกินของตนเอง มีประมาณ 15 ครัวเรือนที่จัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีพื้นที่ถือครองมากและมีฐานะดีกว่าคนอื่น ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองนั้นมีประมาณถึง 6-7 ครัวเรือน เกษตรกรเหล่านี้ต้องเช่านาของผู้ที่มามีนาทำกิน นอกจากนี้ผู้ที่มีพื้นที่ถือครองน้อยยังเช่าที่นาของผู้อื่นทำเพิ่มอีกด้วย เกษตรกรส่วนใหญ่มีกระบืองานเป็นของตนเองส่วนผู้ที่ไม่มีก็มักจะเช่ากระบือของผู้อื่นมาใช้งาน

การประกอบอาชีพ

การเพาะปลูก

ชาวบ้านปลูกข้าวเป็นกิจกรรมหลักโดยปลูกข้าวเหนียวกันเป็นส่วนใหญ่เพื่อใช้บริโภคใน

ครัวเรือน ส่วนชาวเจ้ามีการปลูกเพียงรายละเล็กละน้อยเพื่อใช้ทำขนมจิ้น และเพื่อขายเอาเงิน ชาวปลูกมี 2 แบบ ชาวนาคำ และชาวนาไร่ ชาวเหนียงที่เกษตรกรรมปลูกมีหลายพันธุ์ เช่น แม่ฮ้าง อีน้อย อีกุ่ม ชาวซ็อนเป็นต้น ชาวเจ้าส่วนมากเป็นพันธุ์ชี่ควายและหอมมะลิ ฤดูกาลทำนา เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมและสิ้นสุดประมาณเดือนพฤศจิกายน เกษตรกรนิยมขายข้าวให้กับพ่อค้า จากนอกหมู่บ้านที่เข้ามาตระเวนรับซื้อเป็นประจำ ไม่ปรากฏว่ามีเกษตรกรรายใดนำข้าวออกไปขายเองนอกหมู่บ้าน ชาวเปลือกเจ้าที่เกษตรกรขายในปี พ.ศ. 2528 ราคาประมาณกระสอบละ 100-120 บาทมีเกษตรกรหลายรายที่ได้ข้าวไม่พอบริโภคต้องซื้อข้าวเปลือกจากบ้านหันมาบริโภค ในราคาถังละ 35 บาท

ในอดีตที่ผ่านมาพืชไร่ที่เกษตรกรปลูกมีเฉพาะข้าวไร่เท่านั้นในปี พ.ศ.2528 ชาวบ้านบางรายได้เริ่มหันมาทดลองปลูกมันสำปะหลังจึงทำให้มีการดางป่าทำเป็นที่ไร่กันมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้ใหญ่บ้านหนองหญ้ามาได้ให้เหตุผลว่า ที่เลือกปลูกมันสำปะหลังว่าเป็นเพราะเกษตรกรไม่รู้จักพืชไร่อื่น ๆ นอกเหนือจากมันสำปะหลังที่เคยเห็นปลูกกันแถบหมู่บ้านใกล้เคียง ทั่วอำเภอโกสุมพิสัย จึงได้ขอท่อนพันธุ์มาทดลองปลูกกัน

ในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วเกษตรกรมีการปลูกผักก้นรายละเล็กละน้อยประมาณ 2-3 แปลง ในที่นาที่อยู่ใกล้บ้านและตามลำห้วยที่เริ่มแห้งขอด ผักที่ปลูกมีหลายชนิด เช่น ผักกาด ผักชี ถั่วฝักยาว พริก แตงกวา ต้นหอมเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำกระบะปลูกผักสวนครัวแบบ ยกพื้นไว้บริเวณบ้านกันแทบทุกหลังคาเรือนกระบะปลูกผักก้นมีขนาดประมาณ 1.50×2.00 เมตร ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง มีเสาไม้เนื้อแข็งค้ำ 4 ต้น ยกสูงจากพื้นประมาณ 1-1.8 เมตร และมีบันไดสำหรับปีนขึ้นไปปลูกและรดน้ำผักเหตุที่ต้องยกพื้นกระบะให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันสุกร กระบะ ๒ มาทำลายพืชผักที่ปลูกไว้ บางครัวเรือนยังมีการใช้แหเก่า ๆ คลุมกระบะนี้อีกทีหนึ่งเพื่อป้องกันไก่ กระบะนี้ใช้ปลูกผักสวนครัวได้ตลอดทั้งปี ผักที่ปลูกมักเป็น ต้นหอม ผักชี สะระแหน่ และพริก พืชผักต่าง ๆ ที่เกษตรกรปลูกนี้ส่วนใหญ่จะใช้บริโภคในครัวเรือนหากมีเหลือ จึงจะแบ่งขายในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านหัน บ้านกุครึ่ง บ้านสวนกล้วย

ในเขตหมู่บ้านมีการปลูกมะพร้าว อ้อย กล้วยและข้าวโพดก้นบ้างเล็กน้อยพืชที่สามารถถูกสุกรทำลายได้ง่าย เช่น อ้อย และข้าวโพด เกษตรกรจะทำรั้วป้องกันอย่างแข็งแรง ผลผลิตที่ได้ก็มักบริโภคกันเองเป็นส่วนใหญ่

ปฏิทินการปลูกพืชสำคัญบางชนิดของบ้านหนองหญ้ามา ได้แสดงไว้ในรูป 8

การเลี้ยงสัตว์

ในหมู่บ้านมีการเลี้ยงโคกระบือกันแทบทุกครัวเรือนจำนวนกระบือในหมู่บ้านนี้มีประมาณ 150 ตัว ส่วนโคมีจำนวนน้อยกว่าเล็กน้อยกระบือเลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน เกษตรกรชอบเลี้ยงกระบือเพศเมียมากกว่าเพศผู้ เพราะเห็นว่าสามารถแพร่พันธุ์ได้และยังเลี้ยงง่ายกว่า โดยที่สามารถปล่อยให้หากินเองได้ขณะที่กระบือเพศผู้ต้องผูกมัดไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ชนกัน โคนเลี้ยงไว้ขายเพื่อต้องการเงินและโคตัวผู้ยังใช้ลากเกวียนได้อีกด้วย มูลโคกระบือเกษตรกรนิยมนำไปใส่नाเป็นปุ๋ย

เกษตรกรมีการเลี้ยงสุกรแทบทุกหลังคาเรือนรายละเอียด 1-2 ตัว ส่วนใหญ่เป็นสุกรพันธุ์พื้นเมือง การเลี้ยงบางบ้านจะปล่อยให้หากินของตามธรรมชาติจะมีกักขังไว้เฉพาะในช่วงฤดูการทำนาเท่านั้นวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงสุกรส่วนใหญ่เพื่อผลิตลูกสุกรขายในหมู่บ้านนี้มีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองทุกหลังคาเรือน แต่เกิดโรคระบาดตายเป็นประจำทุกปีเปิดพื้นเมืองมีเลี้ยงเพียง 1 ราย เปิดเทศ 10 ราย และห่าน 1 ราย สัตว์ปีกเหล่านี้ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อขายให้กับผู้ที่เข้าไปหาซื้อในหมู่บ้าน การบริโภคในครัวเรือนมักมีเฉพาะเมื่อมีงานพิธี หรืองานลงแขกเท่านั้น

ในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนสิงหาคม น้ำในลำห้วยมีน้อย เกษตรกรมีการจับปลาตามลำห้วยนำมาบริโภคด้วย ส่วนในช่วงเดือนอื่นน้ำในลำห้วยมีมากและไหลแรงเกินไปจึงไม่สามารถจะหาปลาได้ ปลาที่หาได้มี เช่น ปลาคูก ปลาช่อน ปลาเนื้ออ่อน ปลาข้าว ปลาแคบ ปลาหัวแข็ง ปลาคะเพียน เป็นต้น ปลาที่หามาได้ชาวบ้านนำไปประกอบอาหารบริโภคเลยโดยที่ไม่มีการแปรรูปเป็น ปลาข้าว, ปลาแห้ง หรือปลาเค็มเพื่อเก็บรักษาไว้บริโภคนาน ๆ เท่าที่ผ่านมามีการจับปลาล้างปลาแต่ประการใดในหมู่บ้านนี้แต่ในปี พ.ศ. 2528 เริ่มมีเกษตรกรรายหนึ่งจ้างรถไถมาซุกที่นาเป็นบ่อเลี้ยงปลาธรรมชาติ 1 บ่อ นับว่าเป็นรายแรกของหมู่บ้านนี้

มีเกษตรกรบ้านหนองหญ้ามา 2 ราย ที่มีโรงสีเล็กไว้รับจ้างสีข้าวของเกษตรกรคนอื่น ซึ่งรายหนึ่งก็เป็นเจ้าของร้านชำด้วย ค่าบริการสีข้าวราคาท่านละ 1 บาท และรำที่สีได้ทั้งหมดเจ้าของโรงสีใช้รำที่ได้เลี้ยงสัตว์ตนเอง และแบ่งขายให้เพื่อนบ้านหรือนำไปขายในตลาดจังหวัดมหาสารคาม รำที่ขายในหมู่บ้านราคากระสอบละ 64 บาท หรือปีบละ 8 บาท แต่ถ้านำไปขายในจังหวัดมหาสารคามจะได้ราคากระสอบละ 100 บาท แกลบที่ได้เจ้าของโรงสีนำไปใส่เป็นปุ๋ย

ในนาข้าวและบางครั้งก็ไปขายให้เพื่อนบ้านนำไปใช้เป็นปุ๋ยเช่นกันในราคากระสอบละ 1-2 บาท แต่ส่วนใหญ่เป็นการให้เปล่า ๆ โดยไม่คิดเงิน เกษตรกรบ้านหนองหญ้ามาใช้แกลบเป็นปุ๋ยในนาข้าวกันมานานแล้ว โดยส่วนใหญ่ใช้แกลบที่ได้จากการทำข้าวที่ใช้ในการบริโภค (เคน อามาตย์ ผู้ใหญ่บ้าน. สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2529)

ลักษณะข้อมูลทั่วไป ๆ ไปของหัวหน้าครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร

จากที่สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Purposive Sampling คือเลือกเอาตัวแทนที่เป็นเกษตรกรในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทานทั้ง 4 หมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนแต่งงานแล้ว 4 หมู่บ้าน ในตารางที่ 1 ปรากฏว่าส่วนใหญ่ได้แต่งงานอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 78.26 และ 71.43 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่นอกเขตโครงการชลประทานคือบ้านกุตุรงและบ้านหนองหญ้า ตามลำดับ ในตารางที่ 2 เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานคือบ้านดินคำและบ้านไคร่นุ่นผลปรากฏว่าหัวหน้าครัวเรือนที่หย่าร้างมีอยู่ที่บ้านไคร่นุ่นเพียงสองคนเท่านั้น ส่วนบ้านดินคำแต่งงานอยู่ด้วยกันร้อยละ 84.21 ไม่มีการหย่าร้าง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการแต่งงานอยู่ด้วยกันมีความสำคัญอย่างมากต่อชีวิตครัวเรือน ความมั่นคงในด้านการทำมาหากิน นอกจากนี้การแต่งงานที่อยู่ด้วยกันยังเป็นการครองเรือนที่สมบูรณ์ต่อการเลี้ยงบุตร และเป็นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และมีความผูกพันในฐานะชีวิตครอบครัว

ในชุมชนหมู่บ้านทั้ง 4 แห่ง ครัวเรือนมีความสำคัญยิ่งต่อความมั่นคง การทำมาหากิน และความผูกพันฉันท์มิตรในชุมชนทั้ง 4 แห่ง (หมู่บ้านในเขตและนอกเขตชลประทาน) ครัวเรือนแต่ละครัวเรือนมีคุณลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตามครัวเรือนเป็นหน่วยสำคัญทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ครัวเรือนที่แต่งงานอยู่ด้วยกันในหมู่บ้านทั้ง 4 แห่ง จึงแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงของชีวิต และแสดงถึงความกลมเกลียวสามัคคีภายในหมู่บ้านนั้นด้วย

³สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทยแนวทางวิจัยและพัฒนา (สำนักวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2527), หน้า 7.

ตารางที่ 1 สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในหมู่บ้าน
นอกเขตชลประทาน

ราย

หน่วย : (ร้อยละ)

สถานภาพสมรส	บ้านกุดรัง	บ้านหนองหญ้ามา
โสด	-	-
แต่งงาน	18 (78.26)	15 (71.43)
หย่าร้าง	-	-
แยกกันอยู่	2 (8.70)	4 (19.05)
หม้าย	3 (13.04)	2 (9.52)
รวม	23 (100)	21 (100)

ตารางที่ 2 สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในหมู่บ้าน
ในเขตชลประทาน

ราย

หน่วย : (ร้อยละ)

สถานภาพสมรส	บ้านดินดำ	บ้านไคร่นุ่น
โสด	-	-
แต่งงาน	32	15
หย่าร้าง	(84.21)	(68.19)
หย่าร้าง	-	2
		(9.09)
แยกกันอยู่	4	2
	(10.52)	(9.09)
หม้าย	2	2
	(5.27)	(13.63)
รวม	38	22
	(100)	(100)

เมื่อพิจารณาถึงการประกอบอาชีพหลัก ของหัวหน้าครัวเรือนกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน ทั้ง 4 แห่ง มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คืออาชีพหลักของเกษตรกรก็คือการทำนา ทำไร่ อาชีพอื่นมีไม่มากนัก ลักษณะของหมู่บ้านโดยทั่วไป ยังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก (homogeneity) แต่ความแตกต่างขึ้นอยู่กับสภาพทางนิเวศวิทยาว่าที่ใดควรจะทำนาหรือทำไร่ หรือทำสวนครัว ทำให้เห็นว่าหมู่บ้านทั้ง 4 แห่ง มีวัฒนธรรมการดำรงชีพ ที่ต้องพึงพากับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติตามสมควร ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะได้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่นเกษตรกรในเขตชลประทานจะสามารถใช้น้ำทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ซึ่งโดยเฉพาะในฤดูแล้งน้ำขาดแคลน

ก็จะใช้น้ำจากโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าได้ ส่วนเกษตรกรนอกเขตชลประทานไม่มีโอกาสใช้น้ำในฤดูแล้งนอกจากจะรอน้ำฝนเพียงอย่างเดียวเพราะฉะนั้นเกษตรกรในพื้นที่นี้จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติยิ่งทำให้เห็นว่า การดำรงชีพ วัฒนธรรมบางอย่างเกี่ยวกับการทำมาหากินต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก

ศาสนาและระบบความเชื่อของหมู่บ้าน

การที่จะพูดถึงศาสนาและระบบความเชื่อในหมู่บ้านภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย และโดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากพุทธศาสนาจะเป็นระบบความเชื่อที่สำคัญ และจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านคือบ้านดินคำ บ้านไคร่นุ่น (หมู่บ้านในเขตชลประทาน) บ้านกุครึ่ง บ้านหนองหญ้ามา (หมู่บ้านนอกเขตชลประทาน) ก็ยังมีระบบความเชื่ออื่น ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมของหมู่บ้าน และมีอิทธิพลต่อทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อสังคม และองค์การความร่วมมืออื่น ๆ ในหมู่บ้าน⁴ ระบบความเชื่อบางอันมีหน้าที่เป็นเครื่องมือทางการปกครองและควบคุมสังคม หรืออย่างน้อยก็เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าในสมัยที่เครื่องมือทางการปกครองของรัฐบาลสมัยใหม่ เช่น หัวหน้าหมู่บ้านหรือคณะกรรมการปกครองหมู่บ้านเป็นต้น ยังเข้ามาไม่ถึงหมู่บ้านชาวบ้านได้อาศัยเครื่องมือตามประเพณีดำเนินการควบคุมความประพฤติตลอดจนขอความร่วมมือจากสมาชิกในสังคมอย่างไร เพื่อที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของระบบความเชื่อดังกล่าวของหมู่บ้าน ในที่นี้ข้าพเจ้าจะได้พิจารณาความเชื่อของชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้านที่สำคัญ 2 อัน คือความเชื่อในเรื่อง "ผีปู่ตา" และ "ปอบ" ซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้ตามลำดับ

ความเชื่อในเรื่องผีปู่ตานั้น เป็นความเชื่อที่แม้จะมีอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่ความเชื่อมักจะแตกต่างในเรื่องความมากมายของ "ความศักดิ์สิทธิ์" ของผีปู่ตา ผีปู่ตาคือผีบรรพบุรุษแต่ไม่ใช่บรรพบุรุษของชาวบ้านคนใดคนหนึ่งหมู่บ้าน แต่เป็นผีที่เป็นตัวแทนของบรรพบุรุษของชาวบ้าน ที่ชาวบ้านตั้งเป็นศาลของหมู่บ้านและทำพิธีเชิญให้ผีปู่ตามาสิงอยู่ เพื่อคุ้มครองและเป็นที่พึ่งของหมู่บ้าน แต่ละปีราว ๆ เดือนพฤษภาคมจะมีการเลี้ยงผีปู่ตาเป็นประจำมี

⁴สุเทพ สุนทรเกสัช, หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า 110.

การฆ่าหมู ไก่และมีเหล่าเป็นเครื่องเช่นสังเวย ซึ่งผู้ที่มาร่วมพิธีและสละเงินทองในการประกอบพิธีเป็นชาวบ้านทุกคน การทำพิธีเลี้ยงผีปู่ตาจึงเป็นงานที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อสมาชิกทุกครัวเรือนของหมู่บ้าน

ในทัศนะของชาวบ้านของหมู่บ้านทั้ง 4 ผีปู่ตาของหมู่บ้านพวกตนศักดิ์สิทธิ์กว่าที่อื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ความศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ประจักษ์แก่ชาวบ้านมาตลอด เชื่อกันว่า ถ้ามีใครบนผีปู่ตาแล้วไม่แก้บน ผีปู่ตาอาจจะก่อให้เกิดอันตรายเจ็บป่วยหรือภัยพิบัติแก่ตัว ญาติพี่น้องหรือวัวควายได้ ส่วนทางด้านคุณประโยชน์ที่ผีปู่ตาให้นั้นเคยปรากฏว่า ในขณะที่วัวควายของชาวบ้านหมู่บ้านอื่นเจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน จึงบนผีปู่ตาไม่ให้วัวควายเป็นอันตราย วัวควายก็ไม่เจ็บป่วย ชายฉกรรจ์ที่อายุครบเกณฑ์ทหารเมื่อบนผีปู่ตาก็พ้นเกณฑ์ หรือผู้ที่จะไปสงครามเมื่อบนผีปู่ตาแล้ว ก็ไม่ถูกปืนกลับมาอย่างปลอดภัยเมื่อเวลามีพิธีเลี้ยงผีประจำปีทุกคนจะต้องไปทำพิธีร่วมกัน แต่ละบ้านจะเอาใบมะพร้าวขมวดปลายเป็นรูปวัวควายเป็นของปู่ตา ปู่ตาก็จะให้ความคุ้มครอง คนที่บนไว้เมื่อถึงงานเลี้ยงก็จะนำไก่หรือเหล่าไปแก้บนตามแต่จะบนไว้เป็นจำนวนเท่าใด

นอกจากความเชื่อในเรื่องผีปู่ตาแล้ว ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน ยังมีความเชื่อในเรื่องปอบ ซึ่งในสภาพเป็นจริงทางสังคมแล้วเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านอยู่มากโดยเฉพาะในขณะที่เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านซึ่งลักษณะของความสัมพันธ์ของทุกคนมีความใกล้ชิดสนิทสนมมาก การใช้ความรุนแรงอย่างอื่น ๆ ไม่เปิดโอกาสให้กระทำได้ ปอบได้ถูกใช้เป็นเรื่องมือที่จะใช้ระบายความเป็นอริอันเป็นผลมาจากความขัดแย้งซึ่งถ้ามีฉนั้นแล้วอาจจะออกมาในลักษณะที่รุนแรงได้ ⁵

ตามความเชื่อถือของชาวบ้านนั้น ปอบคือสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และอาจจะออกจากตัวบุคคลที่มันสิงอยู่ไปทำร้ายหรืออันตรายคนอื่นได้ โดยที่เจ้าตัวอาจจะไม่ได้ตั้งใจ หรือรู้ตัว คนที่จะมีปอบนั้นเชื่อกันว่ามักจะเป็นบุคคลที่มีวิชาทางคาถาอาคมหรือของขลังในตัว ในการถือคาถาอาคมหรือของขลังนั้น เจ้าตัวผู้มีของดังกล่าวจำเป็นต้องยึดถือ หรือละเว้นไม่กระทำการบางอย่างหรือบริโภคอาหารบางชนิด เช่น คนที่สักคาถาอาคมไว้ตามตัวจะต้องไม่ลอดราวตากผ้าลอดใต้ถุน หรือแหงนคูดองฟ้าไม่ได้ ห้ามมองดูไปนบ่อน้ำ เวลากินข้าวถ้าเจอกากอาหารหรือเม็ดหิน

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

หรือกรวดทรายต้องอิมเป็นต้น ถ้าละเมิดก็ถือว่า "ผิดครู" และกลายเป็นปอบ คนเป็นปอบเป็นทั้งชายและหญิงแต่เด็กจะเป็นปอบไม่ได้ เนื่องจากคาถาอาคม "หนัก ๆ" เข้ามักจะไม่ให้เด็กเรียน คนที่เป็นปอบอาจจะรู้ตัวรู้ได้ทางหนึ่งโดยการฝัน เช่น ถ้าฝันว่ากินลาบเลือด หรืออาหารที่มีเลือดสดปนอยู่ก็รู้ได้ว่าเป็นปอบ เมื่อเป็นปอบอาจจะรักษาได้โดยมีหมอมารักษาแต่อาจหายหรือไม่ก็ได้ (แสง ศรีทองโคตร สารวัตรกำนัน. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2530)

กลุ่มชานาตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุดสถานภาพทางการสมรส ศาสนา จำนวนสมาชิกในครอบครัว และจำนวนพื้นที่นาแสดงได้ดังต่อไปนี้

เพศ การกระจายของชานาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และแสดงได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การกระจายของชานาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ และเขตประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
ในเขตโครงการชลประทาน	47.2	52.2	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	77.1	22.9	100.0

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าชานาในกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างทางเพศคือชานาที่ทำการศึกษาคั้งนี้ กลุ่มที่อยู่นอกเขตโครงการชลประทานเป็นชาย ถึงร้อยละ 77.1 ในขณะที่ชานากลุ่มที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานเป็นชายเพียงร้อยละ 47.2

ความแตกต่างกันในเรื่องเพศดังกล่าว จากหลักฐานการวิจัยมากมายต่างก็ยืนยันในข้อเท็จจริงที่ว่าสังคมได้กำหนดบทบาททางเพศให้กับหญิงชายให้มีบทบาทต่างกัน โดยรู้สึกตัวหรือไม่ก็

ตาม ชายหญิงก็ได้เรียนรู้โดยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และได้เรียนรู้ค่านิยม และหลายสิ่งหลายอย่างที่มาทับหรือมีผลสัมพันธ์กับบทบาทนั้นจนได้กลายกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ตัวอย่างเช่นโดยทั่วไปผู้ชายถูกฝึกฝนที่จะให้คุณค่าสูงแก่ "ความสำเร็จในชีวิต" และกระบวนการแสวงหาความรู้ ในขณะที่ผู้หญิงจะถูกฝึกฝนที่จะให้ความสำคัญแก่เรื่อง ครอบครัว เรื่องรัก ความผูกพันและการต้องพึ่งคนอื่นมากกว่า⁶

ด้วยเหตุนี้จึงคาดว่าความแตกต่างในเรื่องเพศดังกล่าว จะมีผลสัมพันธ์ไปถึงการเรียงลำดับค่านิยม ของบุคคลสองกลุ่มข้างต้น โดยเฉพาะ ค่านิยมวิถีปฏิบัติกลุ่มที่อยู่นอกเขตโครงการชลประทานน่าจะมีค่านิยมทางสังคมสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานเพราะเปอร์เซ็นต์ของเพศชายสูงกว่า ขณะเดียวกันชาวนาที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานน่าจะมีค่านิยมทางบุคคลสูงกว่ากลุ่มที่อยู่นอกเขตโครงการชลประทาน เพราะมีเปอร์เซ็นต์ของเพศหญิงสูงกว่า

อายุ การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุแสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ และเขตประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	เพศ		รวม
	ชาย	หญิง	
ในเขตโครงการชลประทาน	44.4	56.6	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	47.9	52.1	100.0

ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าชาวนาที่อยู่ในเขตโครงการชลประทานและนอกเขตโครงการชลประทาน ถ้าแบ่งเกณฑ์อายุออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มอายุมาก (อายุ 40 ขึ้นไป) กับกลุ่ม

⁶ ทิตยา สุวรรณะชญ, สังคมไทยและวัฒนธรรม, (สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2520), หน้า 82.

อายุน้อย (อายุต่ำกว่า 40 ปีลงมา) จะมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ กลุ่มที่อยู่นอกเขตโครงการชลประทานนั้น เมื่อถึงกลุ่มอายุมากแล้ว จะมีเปอร์เซ็นต์ของคนอายุมากกว่าเกษตรกรที่อยู่ในเขตโครงการชลประทาน (ร้อยละ 47.9 : ร้อยละ 44.6)

ด้วยเหตุนี้จึงคาดว่าความแตกต่างในเรื่องของอายุมากอายุน้อยของคนสองกลุ่มข้างต้น จะไม่มีผลทำให้การจัดระดับความสำคัญของค่านิยม โดยส่วนรวมแตกต่างกันมากนัก อาจจะมีผลกระทบบ้างก็เป็นพวกค่านิยมเด่น ๆ เช่นความสนุกสนานร่าเริง ที่คนอายุน้อยมักให้ความสำคัญสูงกว่าคนอายุมาก หรือค่านิยมการมีกิจกรรม และศาสนาเป็นที่พึ่ง การพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งคนอายุมากให้ค่าสูงกว่ากลุ่มอายุน้อย

ระดับการศึกษา ระดับการศึกษาในที่นี้ใช้ระดับการศึกษาสูงสุดที่สำเร็จของชาวนา ซึ่งมีการกระจายของชาวนากลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาแสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาและเขตการประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	ระดับการศึกษา			รวม
	ต่ำกว่า ป.4	จบ ป.4	สูงกว่า ป.4	
ในเขตโครงการชลประทาน	0.0	94.4	5.6	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	10.4	87.5	2.1	100.0

ตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง มีระดับการศึกษาแตกต่างกันคือ ชาวนาที่อาศัยอยู่ในเขตโครงการชลประทาน จบการศึกษา ป.4 ถึงร้อยละ 94.4

ในขณะที่ชาวนาที่อาศัยอยู่นอกเขตโครงการชลประทาน จบการศึกษา ป.4 ถึงร้อยละ 87.5

ด้วยเหตุนี้จึงคาดว่า ความแตกต่างในเรื่องระดับการศึกษานี้จะมีผลสัมพันธ์ไปถึงการ

เรียงลำดับความสำคัญของค่านิยม ของบุคคลทั้งสองกลุ่มข้างต้นด้วย กล่าวคือ ชาวนานอกเขตโครงการชลประทาน ซึ่งมีการศึกษาค่ำกว่า จะให้ความสำคัญในการยึดถือหลักธรรมและศาสนา ความมั่นคงของประเทศชาติโลกที่มีสันติสุข และการช่วยเหลือผู้อื่นในระดับที่สูงกว่าชาวนาในเขตโครงการชลประทาน ซึ่งมีการศึกษาสูงขณะเดียวกันก็จะให้ความสำคัญต่อการได้รับการยกย่องในสังคมน้อยกว่าชาวนาในเขตโครงการชลประทาน

สถานภาพทางการสมรสการกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่างนี้จำแนกตามสถานภาพทางการสมรส แสดงได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพทางการสมรส และเขตประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	สถานภาพทางการสมรส		รวม
	โสด	แต่งงาน	
ในเขตโครงการชลประทาน	2.8	97.2	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	2.1	97.9	100.0

ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง มีสถานภาพทางการสมรสแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย คือชาวนาที่อาศัยอยู่นอกเขตโครงการชลประทานจะมีจำนวนผู้ที่แต่งงานร้อยละ 97.9 ขณะที่ชาวนาผู้อาศัยในเขตโครงการชลประทานมีจำนวนผู้ที่แต่งงานร้อยละ 97.2 ความแตกต่างกันเพียง 0.7 ของจำนวนผู้ที่แต่งงานและไม่แต่งงาน จึงคาดว่า จะมีผลต่อการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมน้อยมาก หรือไม่มีมีความแตกต่างกันเลย

ศาสนา การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามศาสนาแสดงได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประเภทของศาสนา และเขตประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	ศาสนา			รวม
	พุทธ	คริสต์	อิสลาม	
ในเขตโครงการชลประทาน	100.0	-	-	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	100.0	-	-	100.0

ตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องของการนับถือศาสนา ศาสนาในที่นี้จึงไม่มีผลสัมพันธ์ใด ๆ กับการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม

จำนวนสมาชิกในครอบครัว การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว แสดงได้ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนสมาชิกและเขตประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	จำนวนสมาชิกในครอบครัว		รวม
	มาก	น้อย	
ในเขตโครงการชลประทาน	66.7	33.3	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	77.1	22.91	100.0

จำนวนสมาชิกในครอบครัว "มาก" คือมีจำนวน 6-14 คน และ "น้อย" คือมีจำนวนต่ำกว่า 6 คนลงมา

ตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า ชาวนาในกลุ่มตัวอย่างนี้ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน กล่าวคือ ชาวนาผู้อาศัยอยู่นอกเขตโครงการชลประทานมีจำนวนสมาชิกในครอบครัว

ในกลุ่มมาก (จำนวน 6 คนขึ้นไป) ถึงร้อยละ 77.1 ขณะที่ชาวนาผู้อาศัยอยู่ในเขตโครงการชลประทาน มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวในกลุ่มมาก (จำนวน 6 คนขึ้นไป)

จะอย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในเรื่องจำนวนสมาชิกในครอบครัวนี้ยังไม่พบว่ามีการศึกษาถึงผลกระทบต่อการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยม หรือไม่อย่างไรแต่หากจะมองถึงลักษณะของโครงสร้างทางสังคม จะพบว่าลักษณะของครอบครัวของชาวนาที่อาศัยอยู่นอกเขตโครงการชลประทานมีลักษณะเป็น "ครอบครัวขยาย" มากกว่า ครอบครัวของชาวนาที่อยู่ในเขตโครงการชลประทาน ซึ่งมีแนวโน้มว่าครอบครัวจะมีลักษณะของครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงคาดว่าค่านิยมในเรื่องของ การพึ่งพาอาศัยกัน ความอ่อนน้อมเชื่อฟัง ชาวนาที่อยู่นอกเขตโครงการชลประทานจะให้ลำดับความสำคัญค่านิยมดังกล่าวมากกว่า ขณะเดียวกันก็คาดว่าชาวนาที่อาศัยอยู่ในเขตโครงการชลประทาน ซึ่งมีลักษณะของครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะให้ความสำคัญของค่านิยมการเป็นตัวของตัวเอง การปรับตัวเข้ากับจังหวะและสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบซึ่งเป็นลักษณะของการช่วยเหลือตนเองมากขึ้น

จำนวนพื้นที่นา การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพื้นที่นาแสดงได้ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การกระจายของชาวนาในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพื้นที่นา และเขตประกอบอาชีพ (ร้อยละ)

เขตประกอบอาชีพ	จำนวนพื้นที่นา		รวม
	มาก	น้อย	
ในเขตโครงการชลประทาน	52.8	47.2	100.0
นอกเขตโครงการชลประทาน	77.1	22.9	100.0

จำนวนพื้นที่นา "มาก" คือ จำนวนถือครอง 23 ไร่ขึ้นไป สำหรับกลุ่มนอกเขตโครงการชลประทานและจำนวน 16 ไร่ขึ้นไป สำหรับกลุ่มในโครงการชลประทาน "น้อย" คือจำนวน

ถือครองต่ำกว่า 23 ไร่ลงมาสำหรับกลุ่มนอกเขตโครงการชลประทานและจำนวนถือครองต่ำกว่า 16 ไร่ลงมา สำหรับกลุ่มในเขตโครงการชลประทาน

ตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าชาวนาในกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกัน ในด้านการถือครองพื้นที่นา กล่าวคือ ชาวนาที่อาศัยอยู่นอกเขตโครงการชลประทานมีการถือครองพื้นที่นา "มาก" ถึงร้อยละ 77.1 ขณะที่ชาวนาที่อาศัยอยู่ในเขตโครงการชลประทานมีการถือครองพื้นที่นา "มาก" เพียงร้อยละ 52.8 เกี่ยวกับความแตกต่างในเรื่องจำนวนพื้นที่นาถือครอง คาดว่าจะมีผลต่อการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมในเรื่องของ "การพึ่งพาอาศัยกัน" อยู่บ้าง เพราะการที่มีพื้นที่นาถือครองมากจำเป็นต้องอาศัยการพึ่งพาแรงงานซึ่งกันและกันมากขึ้น จึงคาดว่าชาวนาที่อาศัยอยู่นอกเขตโครงการชลประทานจะให้ความสำคัญต่อค่านิยมการพึ่งพาอาศัยกันในเกณฑ์สูง